

ФОЛЬКЛОРЛЫҚ ЖАНРЛАРДЫҢ МЕДИАМӘДЕНИ КЕҢІСТІКТЕГІ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ

УЛЫКПАНОВА А.Ж.^{1*}, ЕКИЧИ М.²

***Улыкпанова Алия Жолдаскалиевна¹** – PhD докторант, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан.

E-mail: aliya.ulykpanova71@mail.ru, <https://orcid.org/0009-0000-3316-7112>

Екичи Метин² – PhD, профессор, Эге университеті, Измир қ., Түркия

E-mail: metin.ekici@ege.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9400-8462>

Андатпа. Мақалада бүгінгі ақпараттық кеңістіктегі фольклордың өзгерісі мен жаңаша көрініс табуы сөз етіледі. Зерттеу өзегіне YouTube, TikTok, Instagram секілді әлеуметтік желілерде жаңғырған қазақ халық мұрасының үлгілері алынып, әсіресе отбасы салтына қатысты ғұрып жырлары мен дәстүрлі сөз өрнектерінің қайта жандану үрдісіне назар аударылады. Цифрлық ортадағы фольклор бүгінде халық шығармашылығының жаңа түрлерін – бейнежыр, әңгімелеу дәстүрінің заманауи түрлері, көпшілікке үндеу сипатындағы ойын-сауық көріністерін қалыптастырып келеді. Сонымен бірге дәстүрлі күй мен жыр дәстүрі тоғысқан бейнелік туындылар фольклордың бүгінгі сахнадағы жаңа қалыбын танытады.

Зерттеу барысында цифрлық фольклор, постфольклор, медиамәтін, репрезентация, жанрлық трансформация ұғымдарына теориялық талдау жасалып, қазақстандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері негізге алынды. Атап айтқанда, С. А. Қасқабасов, Ж.С. Рақыш, Б.Т. Нұриман, Ж.Т. Салтақова, М.Д. Алексеевский, Т. Бланк, Г. Флинтеруд, А. Фиадотава, Т.В. Пушкарева, М. Екиджи және Э. Темизкан еңбектері пайдаланылды. Зерттеу нәтижесінде дәстүрлі фольклор жанрларының интернет кеңістігінде жаңа сипат алып, ұлттық негізін сақтағанымен, мазмұны мен бейнелік көрінісі тұрғысынан өзгерістерге ұшырап, халық мұрасының заманауи мәдени өмірде жаңаша қызмет атқара бастағаны анықталды.

Зерттеудің ғылыми маңызды – фольклорлық жанрлардың медиамәдени кеңістіктегі жаңа қызметін айқындап, оның трансформациялық сипатын жүйелі талдауда жатыр. Практикалық тұрғыдан алғанда, зерттеу нәтижелері фольклорды оқыту үдерісінде, медиа сауаттылықты қалыптастыруда және ұлттық мұраны насихаттауға мүмкіндік береді. Цифрлық ортада көрініс тапқан фольклор үлгілері халқымыздың мәдени қазынасын бүгінгі қоғамның танымына жақындатып, оның мазмұндық өрісін кеңейте түсті.

Бұл еңбектің құндылығы – дәстүрлі мұра мен цифрлық коммуникацияның өзара байланысын ашып, фольклорлық танымның медиамәдени ортадағы жаңғыру үрдісін жаңа ғылыми деңгейде пайымдауында. Жүргізілген талдау нәтижелері фольклорды тек өткен заманның ұлттық коды ретінде емес, қазіргі қоғамның ақпарат пен мәдениетті тоғыстырған кеңістігінде өмір сүріп, жаңаша сипат алған рухани құбылыс ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: фольклор, медиамәдениет, цифрлық кеңістік, постфольклор, репрезентация, трансформация, жанрлық өзгеріс, контент-талдау.

Кіріспе

Қазіргі ақпараттық дәуір адам өмірінің барлық саласына әсер етіп, қарым-қатынас пен рухани қабылдау жүйесін мүлде жаңа арнаға бұрды. Цифрлық кеңістік адамның мәдени жадымен астаса отырып, халық шығармашылығының жаңаша түрленуіне жол ашты. Дәстүр мен жаңашылдықтың тоғысында фольклор бүгінгі қоғамда да өз өміршендігін сақтап, тың мазмұнмен байып келеді.

Фольклор – халық жадында сақталған рухани тәжірибе мен көркем ойдың жиынтығы. Ол заман талабына сай түрленіп, әр кезеңнің мәдени сұранысына икемделіп отырады. Академик С.А. Қасқабасов фольклордың тұтастық табиғатын айта отырып, оның танымдық, көркемдік және тәрбиелік қызметтерінің өзара байланысына назар аударған [1, 45]. Ғалымның бұл тұжырымы фольклордың өміршендігі оның поэтикалық қуаты мен қоғамдық қызметінің бірлігінде екенін дәлелдейді.

Цифрлық кеңістік дәстүрлі фольклорды бейне, дыбыс және түрлі мультимедиялық тәсілдер арқылы жаңаша бейімдеп, оған жаңа мәдени мән дарытты. Зерттеуші Т. Бланк қазіргі желілік фольклорды өміршендігі қысқа болғанымен, қоғамдағы белсенді рухани және мәдени құбылыс ретінде сипаттайды [2, 254]. Ал Т.В. Пушкарева фольклордың бұл түрін қоғамның

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, №4 (82), желтоқсан 2025
Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences
дағдарыс кезеңдерінде рухани серпілу мен шығармашылық икемделудің көрінісі деп
пайымдайды [3, 80]. Аталған зерттеушілердің пікірлерінен фольклордың желілік кеңістікте
мағынасы да, қоғамдық қызметі де күрделене түскені аңғарылады.

Қазақ фольклоры да бұл үдерістен шет қалған жоқ. TikTok, YouTube, Instagram секілді
желілерде ертегі, аңыз, айтыс пен ғұрыптық фольклор үлгілері қазіргі заман талабына сай
бейнелер мен сан түрлі әуендер арқылы кеңінен таралуда. Зерттеуші Жұмашай Рақыш
постфольклорды дәстүр мен жаңа мәдени орта тоғысындағы құбылыс ретінде қарастырады [4,
72]. Демек, бүгінгі фольклор – тек өткеннің мұрасы емес, заманауи қоғамның ой-өрісін,
талғамын және шығармашылық бейімін бейнелейтін мәдени кеңістікке айналды.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Зерттеу қазақ фольклорының әртүрлі жанрларын – ертегі, аңыз, эпос, айтыс, бата және
ғұрыптық мәтіндерді – қазіргі цифрлық кеңістіктегі бейімделу үдерісі тұрғысынан
қарастыруға бағытталды. Теориялық тұрғыда бұл жанрлардың барлығы фольклордың жаңа
медиадағы өміршеңдігін айқындауға үлгі ретінде қарастырылды. Ал нақты талдау материалы
ретінде ғұрыптық фольклордың түрлерінен беташар, жарапазан және жоқтау таңдап алынды.
Осы жанрлар арқылы фольклордың бейне, дыбыс және интерактивті форматтарда жаңаша
орындалу сипаты зерделенді.

Бақылау нәтижесінде фольклорлық жанрлардың ақпараттық ортада жаңа бейімделу
түрлері анықталды. Ертегі мен аңыз сюжеттері заманауи бейне тәсілдері арқылы түрленіп,
эпостық жырлар бейне мен музыканың тоғысында ұсынылды. Ал айтыс жанры желілік ортада
интерактивті сипатқа ие болып, қатысымдық өнер түрінде жаңғырды. TikTok және YouTube
платформалары фольклор жанрларының цифрлық кеңістіктегі бейімделу тәсілдерін кешенді
түрде талдауға мүмкіндік берді.

Зерттеу барысында TikTok платформасындағы Т. Асардың жоқтауы, YouTube-тағы
«Беташар той» бейнематериалы және «Адай (deluxe edition by ARO)» видеосына ерекше назар
аударылды. Өйткені бұл мысалдар дәстүрлі фольклордың қазіргі медиажүйеде жаңарып,
көркемдік әрі әлеуметтік қырынан түрленіп отырғанын көрсетеді. Материалдарды іріктеу
кезінде жанрлық ерекшелік, көрермен белсенділігі және фольклорлық белгілердің өзгеріске
түсу ерекшеліктері ескерілді. Зерттеу нысанына алынған фольклорлық жанрларды таңдау –
бейнематериалдардың қаралым саны мен аудиторияның пікірталас белсенділігіне байланысты
болды.

Талдау барысында медиамәтіндердің мазмұны мен көркемдік құрылымы жанрлық
ерекшелік пен әлеуметтік контекст тұрғысынан салыстырылып, дәстүрлі нұсқалармен
арақатынасы анықталды. Контент-талдау әдісі медиамәтіннің құрылымын, көркемдік және
әлеуметтік қызметін кешенді түрде сипаттауға мүмкіндік берді.

Зерттеу сапалық бағытта жүргізілді. Фольклортану қағидаттары медиакоммуникация
және цифрлық этнография тәсілдерімен ұштастырылды. Мәтіннің нұсқалық сипаты мен
дәстүр мен жаңашылдықтың арақатынасы медиамәтіннің мағыналық және қатысымдық
деңгейінде қарастырылды. Қазіргі цифрлық кеңістікте жанрлық жағынан түрленген
бейнемәтіндерді қарастыру кезінде әлеуметтік белсенді топтардың пікір алмасу мәдениеті
жүйелі түрде бақылауға алынды. Бұл ұстаным А. Фиадотаваның онлайн және офлайн
кеңістіктерді қатар талдау қағидатына сүйенеді [5, 42]. Осы тұрғыдан фольклор тек желідегі
дерек емес, қазіргі қоғамның рухани өмірін бейнелейтін әлеуметтік тәжірибе ретінде
қарастырылды.

Нәтижелер және оларды талқылау

Зерттеу нәтижелері қазақ фольклорының қазіргі цифрлық кеңістікте үздіксіз түрленіп,
дәстүрлі жанрлар мен жаңа медиа формалардың өзара тоғысу үдерісін айқын көрсетті. Бұл
құбылыс фольклордың тек мазмұны мен құрылымына емес, оның қоғамдық қызметі мен
орындаушылық табиғатына да әсер етіп, халық жадындағы орнын жаңа қырынан айқындап
отыр.

Цифрлық ортадағы фольклордың осындай бейімделуін айқындайтын ең көрнекті
мысалдың бірі – жоқтау дәстүрі. Бұл жанр қазақ ауыз әдебиетінің ең көне де, ең терең

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, №4 (82), желтоқсан 2025
Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences
психологиялық мазмұнға ие түрлерінің бірі саналады. Жоқтау – адамның өмір мен өлім туралы танымын, қайғы мен үміттің, сабыр мен тағдырдың тоғысын бейнелейтін рухани мәтін.

Дәстүрдің тарихи негізі сақталғанымен, уақыт өте келе сөздің магиялық қызметі көмескіленіп, жоқтау – эмоциялық және этикалық мазмұны басым көркем фольклор үлгісіне айналды. Қазіргі цифрлық ортада бұл жанр жаңа мазмұнмен толыққанымен, оның басты рухани қызметі – адамның ішкі күйін, ұжымдық қайғы мен жұбанышты жеткізу қасиеті – өз мәнін жойған жоқ.

Осы жанрдың қазіргі медиакөңістікте қайта жаңғыруы Tamara Асардың TikTok-та тараған жоқтау бейнежазбасынан анық көрінеді [6, 36]. Анасының баласына арналған бұл жоқтау жеке қайғыны бейнелегенімен, мәтін мен интонациясында дәстүрлі фольклорға тән формулалар («жұбатып жаттың қиылып», «жұртшылық келдің жиылып») сақталған. Мұнда Б. Нұриман [7, 57] сипаттағандай, фольклордың әрекет пен қарым-қатынас формасына айналған перформативтік сипаты жаңа медиада табиғи түрде көрініс тапқан.

Желі қолданушыларының пікір қалдыруы мен ортақ қайғыны бөлісуі – ұжымдық аза тұту дәстүрінің цифрлық кеңістіктегі жаңа түрі. Бұл құбылыс фольклордың әлеуметтік және емдік (терапиялық) қызметі қазіргі ақпараттық ортада жалғасын тауып отырғанын көрсетеді. Т. Асардың жоқтауы М. Омарханұлы Әуезовтің эмоциялық шынайылық жөніндегі ойларын, Сейіт асқарұлы Қасқабасовтың сөздің магиялық қуаты туралы тұжырымын және Бекарыс Нұриманның перформативтік модель концепциясын тәжірибе жүзінде дәлелдеп отыр.

Қазақтың тұрмыс-салт жырларының ең көріністік әрі мазмұны бай түрі – беташар. Бұл жанрдың қазіргі цифрлық кеңістіктегі өмірі фольклордың жаңаша сипат алғанын дәлелдейді. Бұрын беташар келінді көпшілікке таныстырып, отбасылық әдеп пен иерархияны бекіту қызметін атқарса, бүгінде ол салтанатты рәсімнің негізгі көрінісіне, кей жағдайда сахналық перформансқа айналды.

YouTube-тағы «Хантөре Ақтөреұлы» арнасында жарияланған «Беташар той» бейнематериалы [8, 42] осы құбылыстың нақты мысалы бола алады. Мейрамханада өткен бұл рәсім дәстүрдің поэтикалық құрылымын сақтай отырып, заманауи медиа тіліне бейімделген. Ақынның сөзі дәстүрлі арнау мәнерінде басталады: «Ассалаумағалейкум, ағаларым! / Қымбат қой, асыл халқым, бағаларың...» – деп классикалық поэтикалық кодтарды жалғастырады.

Алайда мазмұн мен орындау мәнері өзгерген: ақынның сөзі енді тек қауымға емес, виртуалды аудиторияға да бағытталған. Осылайша дәстүрлі «айтушы – тыңдаушы» үлгісі «орындаушы – көрермен – экран» форматына ауысты. Мәтінде аймақтық атаулар мен заманауи тұрмыстық сөздердің («Түркістаннан қадам басып», «Божбан елі») енуі дәстүрдің бүгінгі өмірмен байланысын күшейтеді. Дәстүрлі формулалар сақталғанымен, олардың мәні кеңейіп, тәрбиелік мазмұнның орнына ойын-сауық сипаты күшейген.

Рәсім соңындағы келіннің сәлем салуы мен батаның берілуі дәстүрдің өзегін сақтап тұрғанымен, бейнеде ол сахналық әсерге құрылған көрініске айналған. Мұндай жағдай Б. Нұриманның [7, 58] фольклорды «әрекет пен қатынастың жүйесі» ретінде түсіндіретін тұжырымымен үндеседі. Беташардың YouTube-тағы нұсқасы фольклордың жаңа медиадағы өзгерісін көрсететін айқын мысал болып, дәстүрдің заманауи мәдени кодқа бейімделуін дәлелдейді.

Фольклордың қазіргі медиакөңістікте түрленуінің жарқын мысалы – TikTok-та кең тараған «Адай (deluxe edition by ARO)» бейнематериалы [9, 64]. Мұнда Құрманғазы Сағырбайұлының әйгілі «Адай» күйі заманауи поэтикалық мәтінмен ұштасып, жыр мәнерінде орындалған. Күй мен сөздің табиғи үйлесімі дәстүрлі музыкалық фольклордың жаңа медиада перформативтік (орындаушылық) сипатта жаңғыруына мүмкіндік берген.

Бейнежазба алғашқы аптада-ақ TikTok желісінде кең таралып, 70 мыңнан астам «ұнады» белгісін және 4000-ға жуық пікір жинаған. Пікірлердің мазмұны фольклорды қабылдаудың әртүрлілігін көрсетті: бір топ көрермен бұл орындауды шығармашылық жаңашылдық деп бағаласа, екінші топ күй табиғатының бұзылғанын атап өткен. Осындай пікір алмасулар фольклордың цифрлық кеңістіктегі өміршеңдігін және дәстүрлі мұраға қоғамның белсенді қатысуын дәлелдейді.

Ж. Рақыш мұндай құбылыстарды анекдоттық, сатиралық және поэтикалық постфольклордың перформативтік формалары ретінде сипаттайды [4, 118]. «Адай (deluxe edition by ARO)» мысалында осы белгілер айқын көрінеді, яғни дәстүрлі күйдің қуатты әуені мен заманауи мәтіннің пафосы бірігіп, ұлттық рух жаңа медиада көркем формада жаңғырған.

Зерттеу қазақ фольклорының цифрлық медиамәдениет кеңістігінде үздіксіз өзгеріске түсіп, дәстүрлі жанрлардың жаңа формада бейімделіп жатқанын көрсетті. Талдау барысында тоғыз негізгі нәтиже айқындалды, олардың әрқайсысы фольклордың заманауи медиамәдениеттегі өмір сүруінің белгілі бір аспектісін танытады.

Бірінші нәтиже – жанрлық бейімделу мен қозғалыс. Қазақ ертегілері, аңыздары, эпостық және ғұрыптық үлгілер қазіргі әлеуметтік желілерде қысқа бейнежазба түрінде қайта баяндалып, дәстүрлі оқиға желісі мен образдар заманауи медиа пішіндермен үйлесіп, жаңа көркем бейнеге ие болуда. TikTok пен Instagram желілерінде халық ертегілері заманауи тілмен сахналанып, кейде ирониялық немесе пародиялық реңкпен ұсынылады. Дегенмен олардың түпкі идеясы – ізгілік пен ақылдың жеңісі – өзгеріссіз сақталып келеді. Мұндай бейімделу фольклордың танымдық және тәрбиелік қызметін жаңа медиада жалғастырып, ұлттық сюжеттерді жас буынға жақын формада жеткізудің тиімді тәсіліне айналды.

Екінші нәтиже – мультимедиялық бейнелеудің күшеюі. Қазіргі цифрлық ортада мәтін, бейнежазба және дыбыс қабаттасып, фольклор жаңа мазмұндық құрылымға өтті. Т.В. Пушкарева фольклорлық жадтың медиакеңістікте қайта құрылу үдерісін атап өтсе [3], Т. Бланк мұндай медиаланған фольклорды қысқа ғұмырлы, бірақ қоғамдық әсері зор мәдени форма ретінде сипаттайды [2]. Осы тұрғыдан қазақ фольклорының YouTube, TikTok және Instagram желілеріндегі бейнежазбалары халық жадындағы оқиғаларды жаңа сипатта жаңғыртып, дәстүр мен қазіргі ақпараттық мәдениеттің тоғысу нүктесіне айналып отыр.

Үшінші нәтиже – интерактивтілік пен қатысымдық модельдің өзгеруі. Дәстүрлі фольклорда айтушы мен тыңдаушының шекарасы айқын болса, цифрлық ортада бұл айырма жойылды. Қазіргі медиакеңістікте әрбір қолданушы бір мезетте тыңдарман, орындаушы және таратушы рөлін қатар атқарады. Пікір қалдыру, дуэт жазу, ремикс жасау немесе челленджге қатысу сияқты форматтар фольклордың вариативтік (нұсқалылық) табиғатын кеңейтіп, оны көпдауысты мәдени тәжірибеге айналдырды. Б. Нұрман фольклорды әрекет пен қатынастың жүйесі ретінде қарастырып, оның әлеуметтік өзара ықпалдасуға негізделетінін атап көрсетеді [6, 118]. Осы тұрғыдан алғанда, фольклорлық коммуникацияның ықпалы орындаушы мен аудиторияның интерактивті әрекеті арқылы күшейіп, жаңа медиада бейнежазба мен визуалды көрініс түрінде жаңарып отыр.

Төртінші нәтиже – фольклордың әлеуметтік қызметінің кеңеюі. Фольклор өзінің дәстүрлі тәрбиелік және рухани қызметінен бөлек, қазіргі медиамәдениет жағдайында қоғамдық пікір мен эмоциялық реттеу тетігіне айналды. Пандемия кезеңінде тараған әзілдік бейнежазбалар мен қысқа видеолар халықтың психологиялық бейімделуіне ықпал етіп, Т.В. Пушкарева атап өткендей, «фольклорлық терапия» қызметін атқарды [3, 142]. Мұндай медиалық үлгілер қоғамдағы күйзелісті азайтып, ұжымдық эмоциялық тепе-теңдікті сақтауға мүмкіндік берді.

Бесінші нәтиже – ұлттық мәдени жадтың киберкеңістіктегі қайта интерпретациясы. Ж.Т. Салтақова зерттеуінде постфольклордың бір көрінісі ретінде аңыздық прозаның интернет кеңістігінде таралуын қарастырып, оны «фольклор мен визуалды медианың гибриді» деп сипаттайды [10, 59]. Бұл тұжырым қазіргі зерттеу нәтижелерімен де үйлеседі: YouTube пен Instagram желілерінде киелі орындар мен тарихи тұлғаларға қатысты аңыздық мазмұндағы материалдар туристік және мәдени контенттің маңызды бөлігіне айналып отыр. Мұндай репрезентациялар ұлттық тарихи жадты жаңғыртып, фольклордың танымдық және мәдени қызметін кеңейтуге мүмкіндік берді.

Алтыншы нәтиже – фольклордың жанрлық трансформациясы. Ж.С. Рақыш постфольклорды «дәстүрлі фольклор мен жаңа медианың түйісіндегі шығармашылық кеңістік» деп анықтайды [4, 33]. Оның байқауынша, интернет-фольклорда ертегі, аңыз, бата және ғұрыптық мәтіндер жаңа қызметтік әрі коммуникативтік мағынаға ие болған. TikTok-тағы жарапазан, Instagram-дағы бата және YouTube-тағы айтыс үлгілері осы пікірді нақтылай түседі.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, №4 (82), желтоқсан 2025
Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences
Демек, постфольклор дәстүр сабақтастығын сақтай отырып, жаңа медиада заманауи мәдени коммуникацияның табиғи әрі белсенді бөлігіне айналды.

Жетінші нәтиже – фольклордың эфемерлілігі мен мұрагерлік мәселесі. Т.Бланк атап өткендей, интернет-фольклордың өмір циклі қысқа болғанымен, таралу қарқыны өте жоғары [2, 251]. Бұл ерекшелік қазақ фольклоры үшін де тән: белгілі бір бейнежазбалар мен әуендер бірнеше апта ішінде жаңа нұсқаларға айналып, бұрынғылары ұмытылады. Сондықтан фольклорды цифрлық форматта архивтеу мен деректер қорына енгізу – қазіргі ғылыми қауым үшін өзекті міндет. Әлемдік тәжірибеде осындай цифрлық мұрағаттар құру жобалары жүзеге асып келеді, ал бұл бағыт Қазақстан үшін де маңызды.

Сегізінші нәтиже – фольклордың перформативтік сипатының жаңғыруы. Цифрлық кеңістіктегі орындаушылық мәдениет дәстүрлі өнердің жаңа формасына айналып, жыр мен күйдің синкреттік табиғаты визуалды және дыбыстық элементтер арқылы қайта жанданды. TikTok пен YouTube платформаларында орындаушылар өз шеберлігін монтаж, сахналық шешім және визуалды тәсілдер арқылы көрсетеді. Бұл фольклордың синкреттік болмысын сақтай отырып, оның көркемдік құралдары мен қатысымдық (қарым-қатынасқа негізделген) әдістерінің өзгергенін айқындайды. Цифрлық перформанс дәстүрлі фольклордың жаңа медиадағы түрленген жалғасы ретінде қарастыруға негіз бар.

Тоғызыншы нәтиже – фольклордың жаһандық медиакеңістікке енуі. Қазақтың тұрмыс-салт, этнографиялық және мифологиялық бейнелері халықаралық трендтерге еніп, өзге ұлт өкілдерінің қызығушылығын арттырып отыр. Г. Флинтеруд бұл құбылысты «алгоритмдік мәдениеттің мәдени капиталды қайта таратуы» [11, 203] деп сипаттайды. Осы тұрғыдан ұлттық фольклор жаһандық цифрлық айналымның белсенді элементіне айналып, қазақ мәдениеті трансмәдени (мәдениеттер арасындағы) коммуникацияның ажырамас бөлігіне еніп отыр.

Жүргізілген талдау фольклордың цифрлық медиамәдениеттегі өмірін үш деңгейде айқындауға мүмкіндік берді:

1. Жанрлық деңгейде – дәстүрлі үлгілер жаңа формаға бейімделіп, заманауи медиажанрлармен (мысалы, бейнежазба, ремейк, челлендж) тоғысты.
2. Функционалдық деңгейде – фольклордың тәрбиелік, танымдық және қоғамдық қызметі кеңейіп, жаңа әлеуметтік мағыналармен толықты.
3. Перформативтік деңгейде – орындаушылық, тыңдаушылық және мәтіндік қатынас интерактивті модельге айналып, фольклордың қатысымдық табиғаты күшейді.

Осы нәтижелер қазақ фольклорының цифрлық кеңістіктегі өміршендігін нақтылап, оның мәдени код ретіндегі әлеуетін, ұлттық жадыны жаңғыртудағы рөлін және пәнаралық зерттеу нысаны ретіндегі ғылыми маңызын дәлелдейді. Қазіргі медиамәдениет жағдайында фольклор тек өткеннің мұрасы емес, қоғамның рухани тәжірибесін бейнелейтін және келер ұрпаққа мәдени сабақтастықты жеткізетін маңызды танымдық арна ретінде танылды.

Зерттеу нәтижелері қазақ фольклорының цифрлық медиамәдениетке бейімделуін табиғи әрі көпқырлы құбылыс ретінде сипаттауға мүмкіндік береді. Бұл үдеріс жанрлық шекараларды кеңейтіп, репрезентация (көрсетілім, бейнелеу) тәсілдерін мультимедиялық деңгейге көтерді. Қазіргі медиамәдени кеңістікте дәстүрлі мәтіннің орнын бейне, дыбыс, монтаж және қысқа мәтін қабаттасқан жаңа құрылым алмастырып отыр.

Т. Бланк интернет-фольклорды «қысқа ғұмырлы, бірақ әлеуметтік тұрғыдан белсенді форма» [2, 184] деп сипаттайды, ал Т. В. Пушкарева оны медиамәдени кеңістіктегі мәдени жадтың қайта құрылу үдерісімен байланыстырады [3, 211]. М. Алексеевский интернет-фольклорды дәстүрлі мәдениеттің жаңа өмір сүру формасы ретінде түсіндіріп, оны бұрынғы ауызша дәстүрдің жалғасы ғана емес, жаңа коммуникациялық (қарым-қатынасқа негізделген) жүйе ретінде қарастырады [12, 97].

Профессор Метин Екиджи мен Элиф Темизкан өз зерттеулерінде халық мұрасын қоғамның мәдени жады мен рухани тұтастығын сақтайтын тірі жүйе ретінде сипаттайды [13, 45]. Ғалымдардың пайымдауынша, дәстүр тек өткеннің көрінісі емес, ол қоғамның қазіргі өмірінде де қайта жаңғырып, жаңа медиалық ортада өз орнын табады. Осы көзқарас

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, №4 (82), желтоқсан 2025
Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences
фольклордың интернет кеңістігіндегі дамуын мәдени эволюцияның заңды жалғасы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан алғанда, қазақ фольклорының жаңа медиадағы өміршеңдігін қоғам дамуының мәдени-әлеуметтік заңдылығы ретінде түсіндіруге негіз бар.

Қазіргі цифрлық медиакеңістікте ертегі жанры жаңа бейнеформаттарда жаңаша интерпретацияланып, көбіне ирониялық немесе пародиялық реңкке ие болуда. Мұндай бейімделу жас буынның қабылдау ерекшелігін өзгертсе де, негізгі мотив пен архетиптік құрылым сақталып отыр. Заманауи ертегілерде кейіпкерлер сленг пен ирония арқылы сөйлеп, дәстүрлі канонды жаңаша бейнелейді. Бұл – фольклордың табиғи эволюциясы. Қысқа бейнеформаттар ертегінің танымдық және тәрбиелік қызметін жалғастырып, фольклор мен заманауи мәдениетті тоғыстырып отыр.

Аңыздар мен мифтер интернет кеңістігінде екі бағытта дамып келеді: танымдық сипаттағы және көрермен қызығушылығына бейімделген креативті формада. Соңғы бағытта драмалық, пародиялық және сыншыл бейнелер, комикс пен мем үлгілері жиі кездеседі. Бұл шындық пен қиялдың арасындағы шекараның медиалық ортада көмескіленгенін байқатады. Ал ұлттық топонимдік аңыздардың кең таралуы өңірлік мәдени жадты елдік деңгейге көтеріп, фольклорды жаңа интерпретация мүмкіндіктерімен байыта түседі.

Эпос пен музыкалық фольклор медиамәдениет тұрғысынан ең күрделі қабылданатын жанрлардың бірі болып табылады. Толық нұсқалардың ұзақтығы фрагменттік репрезентацияның жиі қолданылуына себеп болды. Қысқа үзінділер, ремейктер мен жанраралық гибридтер эпикалық синкретизмнің белгілерін сақтай отырып, орындаушылықтың жаңа түрлерін қалыптастырды. Мұндай тәсіл кейде эпосты шоу элементіне айналдыру қаупін тудырғанымен, жастар аудиториясының қызығушылығын арттырып, толық нұсқаны тануға ынталандырады.

Тұрмыс-салт және ғұрыптық фольклор цифрлық кеңістікте ашық сипат алып, көпшілік талқысының нысанына айналды. Беташар, жарапазан, бата секілді үлгілер желіде бейімделгенде дәстүрді сақтау мен жаңарту мәселесіне қатысты пікірталас туындайды. Бірі мұны шығармашылық ізденіс пен креатив деп бағаласа, енді бірі дәстүрдің бұрмалануына алаңдайды. Осындай пікір алмасулар постфольклордың диалогтық табиғатын айқын көрсетеді.

Ж. С. Рақыш қазіргі қазақ постфольклорының жанрлық көптүрлілігі мен қызметтік жалғастығын атап өтеді [4], ал Ж. Т. Салтақова [10] аңыздық прозаның киберкеңістікте визуалды бейнелермен қабаттасып, медиамәтінге айналуын көрсетеді.

Айтыс жанры онлайн ортаға бейімделгенде географиялық шектеу жойылып, аудиториямен тікелей қатынас орнайды. Көрермен пікір қалдыру, дауыс беру арқылы үдеріске араласады; ал ақындар дуэт, жауап-видео және ремикс форматтарын игеріп, шығармашылық өзара әрекетке түседі. Сахналық орта мен тікелей қарым-қатынас азайғанымен, суырыпсалмалық, диалогтық бәсеке және әлеуметтік реакция жылдамдығы сақталады. Цифрлық айтыстың мазмұнына заманауи үрдістер еніп, поэтикалық коммуникацияның медиалық сипаты күшейді. Бұл құбылыс жанрдың трансмедиациясын дәлелдеп, айтыстың қоғамдық дискурстағы ықпалын жаңа арнада жалғастыруда. Б.Т. Нұриман фольклорды әрекет пен қатысым жүйесі ретінде түсіндіріп, медиамәдени кеңістіктегі интерактивті поэтикалық тәжірибелерді дәстүрлі перформативтік мәдениеттің жалғасы ретінде сипаттайды [7].

Интерактивтілік фольклордың ұжымдық болмысын айқындайды: көрермен енді тек тыңдаушы емес, сонымен бірге орындаушы және таратушы рөлін де атқарады. Челлендж, дуэт, ремикс, репост сияқты платформалық тетіктер вариативтік принциптің жүзеге асу қарқынын күшейтеді. Бұл құбылысты А.Фиадотава онлайн мен офлайн тәжірибені бірлікте қарастыратын әдіснамамен түсіндіреді: фольклор тек экрандық дерек емес, қауымдастық құрудың, эмоциялық реттеу мен қоғамдық пікір білдірудің құралы [5]. Цифрлық репрезентация мазмұнды кейде жеңілдеткенімен, оның қолжетімділігі мен қызықтыру әлеуетін арттырады. Сондықтан медиалық кеңістік фольклорды тек жеңіл тұтыну нысаны емес, сатылы таным мен мәдени тәжірибе алмасу алаңы ретінде танылады.

Эфемерлілік – цифрлық фольклордың басты сипаттарының бірі. Бұл ұғым (ephemeros –

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, №4 (82), желтоқсан 2025

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences

«бір күндік», «қысқа ғұмырлы») қысқа мерзімде пайда болып, тез ұмытылатын мәдени құбылыстарды білдіреді. Цифрлық кеңістікте мұндай эфемерлік фольклор үлгілерінің өміршеңдігі уақыт пен назарға тәуелді екенін көрсетеді: бүгін әлеуметтік желіде кең тараған бейне ертең-ақ жаңа мазмұнмен алмастырылып жатады. Мысалы, TikTok-тағы бір фольклорлық бейне немесе челлендж бірнеше күнде миллиондаған қаралым жинап, кейін жаңа трендтермен ығыстырылып қалады. Бұл ерекшелік фольклордың жаңа медиадағы «жедел өмір сүріп, тез ескіретін» сипатын айқындайды. Осы эфемерлі табиғат фольклор мұрасын сақтаудың жаңа тәсілдерін қажет етеді. Т. Бланк мұны «уақытпен жарыса жұмыс істеу» [2] міндетімен байланыстырады. Ұлттық деңгейде цифрлық фольклор мұрағатын жүйелеу және қалыптастыру – осы мәселенің нақты шешімі бола алады. Мұндай бастама фольклорлық деректердің жойылып кетуінен сақтап, болашақ зерттеулерге берік деректік негіз қалдырады.

Қоғамдық сана мен мәдени сәйкестік тұрғысынан цифрлық фольклор эмоция мен идеяны бейнелейтін маңызды көрсеткішке айналды. Пандемия кезеңінде тараған әзілдік бейнелер мен мемдік контент қоғамдағы күйзелісті азайтып, ал ұлттық код элементтерін қамтыған видеолар халықаралық деңгейде қызығушылық туғызып, елдік мәдени бейнені күшейтті. Мұндай құбылыс фольклордың бір мезгілде ішкі әлеуметтік байланыстарды нығайтып, сыртқы мәдени коммуникацияны кеңейте алатынын дәлелдейді. Ж.С. Рақыш мұндай үлгілерді анекдоттық, сатиралық, мемдік және юморлық постфольклор формалары ретінде сипаттайды. Ғалымның пайымдауынша, бұл контент түрлері қоғамдағы әлеуметтік эмоцияны реттеп, халықтық шығармашылықтың жаңа медиадағы табиғи жалғасына айналып отыр [4, 56].

Қазіргі Қазақстандағы медиамәдени кеңістік фольклордың цифрлық трансформациясына әлеуметтік әрі технологиялық негіз қалыптастырып отыр. Kazinform Digital Profile зерттеуінің (2025) деректері бойынша, ел халқының 92,9 пайызы интернетті белсенді пайдаланады, ал әлеуметтік желілердегі белсенділік деңгейі 75,7 пайызға жеткен. TikTok платформасының 15,7 миллионнан астам қолданушысы бар, бұл оны Қазақстандағы ең ықпалды мәдени коммуникация алаңдарының біріне айналдырады [14, 87]. Мұндай платформаларда таралатын фольклорлық контент ұлттық код пен мәдени жадты жаңа медиалық форматта жаңғыртып, дәстүрлі шығармашылықтың цифрлық кеңістіктегі табиғи жалғасына айналып отыр. Бұл деректер фольклордың қазіргі медиамәдениеттегі орнын айқындап, оның әлеуметтік желілер арқылы кең аудиторияға таралу мүмкіндігін көрсетеді. Қысқа бейне, мем, челлендж секілді форматтар мәдени ақпараттың басты тасымалдаушысына айналып, халық шығармашылығын күнделікті цифрлық тәжірибенің құрамдас бөлігіне енгізді. Осылайша цифрлық фольклор қазақстандық медиамәдениеттің ажырамас бөлігіне айналып, дәстүр мен инновацияны ұштастырған жаңа мәдени парадигманың қалыптасуына негіз болды.

Жалпы алғанда, фольклорлық жанрлардың трансформациясы цифрлық ортада қарқынды жүріп жатыр. Репрезентация мультимедиялық құралдар арқылы тереңдеп, аудиторияның белсенді қатысуы фольклорды демократияландырып, оны ашық мәдени коммуникация арнасына айналдыруда. Фольклордың қызметтік мәні сақталып қана қоймай, қазіргі әлеуметтік шындықты бейнелеу арқылы жаңа мағыналармен толықты. Осы талқылаулар қазақ фольклорының цифрлық медиамәдениет кеңістігіндегі өміршеңдігі дәстүр мен жаңашылдықтың тепе-теңдігіне сүйенетінін дәлелдейді. Мұндай тепе-теңдікті сақтау мен дамыту ғылыми зерттеу мен білім беру тәжірибесінің өзара жүйелі байланысын қажет етеді.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері қазақ фольклорының медиамәдениет кеңістігінде жаңа өмірлік белеске көтерілгенін көрсетті. Дәстүрлі ауызша мұра мен заманауи медиа технологиялардың тоғысуы фольклорды жаңа репрезентациялық формада өмір сүртуге мүмкіндік беріп, оның мәдени коды сақталған күйде қазіргі ақпараттық жүйеге етене ендірілді. Бұл үдеріс фольклордың тек тарихи мұра емес, қоғаммен бірге үнемі жаңарып отыратын тірі рухани жүйе екенін дәлелдейді. Бүгінгі медиамәдениет жағдайында фольклор халық шығармашылығының жаңа типін қалыптастырды.

Желілерде таралатын ертегі, аңыз, эпос және ғұрыптық үлгілер ұлттық мәдениеттің жаңа

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, №4 (82), желтоқсан 2025

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences

семиотикалық кеңістігін құрап, визуалды-аудиалды перформансқа айналып отыр. Мысалы, TikTok-тағы ертегі баяндаулары мен Instagram-дағы бата мәтіндері дәстүрлі мазмұнды ықшам формада ұсына отырып, кең аудиторияға бағытталған көріністік сипатқа ие болды. Мұндай медиалық үлгілер дәстүрдің жаңаша қабылдануы мен интерпретациясын айғақтайды. Дәстүрлі «айтушы – тыңдаушы» қатынасы босаңсып, әрбір қолданушы бір мезгілде тұтынушы, автор және таратушы рөлдерін атқаратын интерактивті модель орнықты.

Фольклордың цифрлық трансформациясы оның қызметтік табиғатын да өзгертті. Бұрын фольклордың негізгі миссиясы рухани және тәрбиелік сипатта болса, бүгінде ол әлеуметтік және психологиялық функциялар атқарып отыр. Пандемия кезеңінде интернеттегі халық шығармашылығы – онлайн айтыстар, виртуалды баталар мен әзілдік бейнелер – қоғамның эмоционалдық тепе-теңдігін сақтап, күйзелісті жеңілдетуге ықпал етті. Бұл фольклордың өміршендігін және оның заманауи медиамәдениетке бейімделу қабілетін дәлелдейді.

Зерттеу барысында анықталған маңызды тұжырымның бірі – фольклордың жанрлық және медиалық шекараларының кеңеюі. Қазіргі фольклор тек мәтіндік құрылыммен шектелмей, бейне, музыка, қозғалыс және визуалды элементтердің тоғысында қалыптасқан синкреттік медиажанрға айналды. Бұл үдеріс фольклорды тек мәдени мұра ретінде емес, әлеуметтік коммуникация мен қоғамдық тәжірибенің белсенді түрі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Ж.Т.Салтақова атап өткендей, интернет кеңістігіндегі аңыздық мәтіндер мен тылсым оқиғалар визуалды және мәтіндік элементтердің қабаттасуынан туындайтын ауызша-визуалды жаңа формаға көшкен [10, 51].

Фольклордың цифрлық репрезентациясы ұлттық тарихи жадтың жаңғыруына ықпал етті. Қалалық және тұрмыстық аңыздар жаңа мазмұнмен толығып, әлеуметтік және психологиялық астар алды. Интернет кеңістігінде «елес қыз», «жын кірген адам», «көз тию», «тылсым дауыс есту» секілді оқиғалардың кең таралуы халықтық сенім мен заманауи медиамифтің тоғысын айғақтайды. Мұндай сюжеттер жастардың рухани уайымдары мен өмір мен өлім, табиғи мен тылсым арасындағы түсініктерін бейнелейді. Осы тұрғыда интернет-аңыздарды дәстүрлі мифтің заманауи жалғасы әрі қоғамның ұжымдық бейсанасын көрсететін мәдени айна ретінде қарастыруға негіз бар.

Зерттеу нәтижелері фольклор мен жаңа медиа арасындағы өзара ықпалдастықтың бірнеше қырын ашты. Фольклор – қоғамның рухани жадын сақтаушы, ал медиа – сол жадты жаңғыртып, жаңа мәдени мағынамен толықтырушы құралға айналды. Медидағы фольклор ұжымдық шығармашылықтың жаңа түрін қалыптастырып, ұлттық бірегейлікті заманауи форматта бекітті. Постфольклорлық формалар халық мәдениетінің жаһандық кеңістікте таралуына жол ашып, қазақтың дәстүрлі мәтіндерін әлемдік аудиторияға жақындатты. Бұл үдеріс көркемдік қана емес, әлеуметтік және мәдени маңызға да ие, себебі ол қоғамдағы құндылықтар мен эстетикалық бағдарлардың өзгерісін бейнелейді.

Г. Флинтеруд әлеуметтік желілердің алгоритмдік жүйесі фольклорлық мазмұнның көріну жиілігі мен таралу қарқынын анықтап, мәдени капиталдың қайта бөлінуіне ықпал ететінін көрсетеді [11, 63]. Ал А. Фиадотава цифрлық фольклорды зерттеу тек интернет кеңістігімен шектелмеуі керек екенін атап өтеді: оның пікірінше, фольклорды толық түсіну үшін онлайн және офлайн контекстілерді қатар қарастыру қажет, өйткені цифрлық ортадағы халық шығармашылығы өмірлік тәжірибеден, әлеуметтік қатынастар мен эмоциялық байланыстардан туындайды [5, 42]. Демек, қазіргі цифрлық дәуірде фольклор тек желідегі контент емес, қоғамның мәдени саясаты мен әлеуметтік динамикасын бейнелейтін күрделі мәдени құбылыс ретінде танылды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы – қазақ фольклорының медиамәдениет кеңістігіндегі трансформациясын кешенді тұрғыда талдауда. Дәстүрлі фольклорлық жанрлардың заманауи медиажанрлармен тоғысу ерекшеліктері мен репрезентация тәсілдері анықталып, фольклордың цифрлық ортадағы жаңа әлеуметтік және мәдени функциялары сараланды. Пәнаралық әдіснама негізінде фольклортану мен коммуникация теориясының тоғысқан бағыттары нақтыланды.

Практикалық тұрғыдан алғанда, зерттеу нәтижелері бірнеше салада қолдануға мүмкіндік

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, №4 (82), желтоқсан 2025
Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences
береді. Мектеп және жоғары оқу орындарының оқу бағдарламаларына «Цифрлық фольклор
және медиамәдениет» модулін енгізу әдебиет пен медиа сабақтарының байланысын күшейтіп,
пәнаралық оқыту үлгісін қалыптастырады. Ұлттық мұраны сақтау үшін онлайн фольклорлық
архивтерді дамыту мәдени мұраны жүйелі цифрландырудың тиімді жолы ретінде
қарастырылады. Сондай-ақ медиа мамандары мен педагогтарға арналған фольклорлық
контентті этикалық және көркемдік тұрғыдан сараптау жөніндегі әдістемелік нұсқаулықтар
әзірлеу де маңызды бағыттардың бірі болып табылады.

Қазақ фольклорының қазіргі медиамәдениет контексіндегі трансформациясы ұлттық
рухани мұраның үздіксіздігін дәлелдеп, оның заманауи қоғамдағы мәдени және тәрбиелік
маңызын жаңа деңгейде танытты. Бұл үдеріс фольклорды сақтау мен жаңғыртудың жаңа
кезеңіне жол ашып, дәстүрлі мәдениеттің заманауи медиажүйеде өмір сүру мүмкіндігін
ғылыми тұрғыда негіздеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақ әдебиетінің тарихы. Фольклорлық кезеңі: 1-том / Жалпы ред. басқарған С.А. Қаскабасов. – Алматы: ҚазАқпарат, 2008. – 812 б.
2. Blank T.J. Folklore and the Internet: The Challenge of an Ephemeral Landscape // Western Folklore. – 2009. – Vol. 68, № 3–4. – P. 253–275.
3. Пушкарева Т.В. Цифровой фольклор в эпоху пандемии (на материале коллекции социальной карикатуры Центра социально-политической истории Государственной публичной исторической библиотеки) // Наука телевидения – The Art and Science of Television. – 2022. – Т. 18, № 2. – С. 61–89. – DOI: [10.30628/1994-9529-2022-18.2-61-89](https://doi.org/10.30628/1994-9529-2022-18.2-61-89).
4. Рақыш Ж.С. Қазақ постфольклоры: жанрлар трансформациясы // Керуен. – 2023. – Т. 79, № 2. – Б. 116–126.
5. Fiadotava A. Digital Folklore and Digital Fieldwork: Researching Online Humour with Its Offline Context in Mind // Traditiones. – 2025. – Vol. 54, № 2. – P. 97–114. – DOI: [10.3986/Traditio2025540205](https://doi.org/10.3986/Traditio2025540205).
6. TikTok платформасындағы «Halyquni.media» парақшасында жарияланған бейнематериал. Т.Асардың жоқтау өлеңі. URL: <https://www.tiktok.com/@halyquni.media/photo/7560419500160486668> (қаралған күні: 27.10.2025).
7. Нұрман Б.Т. Әлемдік фольклортанудағы «Фольклордың төрт функциясы» теориясы // Керуен. – 2021. – № 3 (72). – Б. 49–61. – DOI: [10.53871/2078-8134.2021.3-05](https://doi.org/10.53871/2078-8134.2021.3-05).
8. Беташар / «Хантөре Ақтөреұлы» каналы. YouTube: https://youtu.be/5z1IP_9Iic4?si=iZfYh_sTyrfOBnb, (қаралған уақыты: 27.10.2025).
9. TikTok платформасындағы «studio.konoha» парақшасында жарияланған бейнематериал. «Адай (deluxe edition by ARO)». URL: <https://www.tiktok.com/@studio.konoha/video/7533130152931347717> (қаралған күні: 27.10.2025).
10. Салтақова Ж.Т. Постфольклор: аңыздық прозаның киберкеңістікте таралуы // Керуен. – 2023. – № 3 (80). – Б. 151–159. – DOI: [10.53871/2078-8134.2023.3-13](https://doi.org/10.53871/2078-8134.2023.3-13).
11. Flinterud G. ‘Folk’ in the Age of Algorithms: Theorizing Folklore on Social Media Platforms // Folklore. – 2023. – Vol. 134, № 4. – P. 439–461. – DOI: [10.1080/0015587X.2023.2233839](https://doi.org/10.1080/0015587X.2023.2233839).
12. Алексеевский М.П. Фольклор в Интернете: традиция в цифровую эпоху // Живая старина. – 2013. – № 4. – С. 2–6.
13. Ekici M., Temizkan E. Polonya, Litvanya ve Belarus Tatarlarında kültürel miras, gelenek ve kimlik // Millî Folklor. – 2023. – pp. 17, № 135. – pp. 33–45.
14. Kazinform. Internet activity grows, TikTok dominates: Key findings from Kazakhstan’s 2025 Digital Profile. – 2025. – URL: <https://qazinform.com/news/internet-activity-grows-tiktok-dominates-key-findings-from-kazakhstans-2025-digital-profile/> (date of request: 27.10.2025).

References

1. Qazaq әдебиетінің тарихы. Fol'klorlyq kezeñi: 1-tom. Almaty: QazAqparat, 2008, 812 p
2. Blank T.J. Folklore and the Internet: The Challenge of an Ephemeral Landscape, Western Folklore, 2009, Vol. 68, № 3–4, pp. 253–275.
3. Pushkareva T.V. Tsifrovoy fol'klor v epokhu pandemii (na materiale kollektsii sotsial'noy karikatury Tsentra sotsial'no-politicheskoy istorii Gosudarstvennoy publichnoy istoricheskoy biblioteki), Nauka televideniya – The Art and Science of Television, 2022, Vol. 18, № 2, pp. 61–89, DOI: [10.30628/1994-9529-2022-18.2-61-89](https://doi.org/10.30628/1994-9529-2022-18.2-61-89).
4. Raqysh Zh.S. Qazaq postfol'klory: zhanrlar transformatsiyasy, Keruen, 2023, Vol. 79, № 2, b. 116–126.
5. Fiadotava A. Digital Folklore and Digital Fieldwork: Researching Online Humour with Its Offline Context in Mind // Traditiones. – 2025. – Vol. 54, № 2. – P. 97–114. – DOI: [10.3986/Traditio2025540205](https://doi.org/10.3986/Traditio2025540205).
6. TikTok platformasyndaғы «Halyquni.media» paraqshasynda jarialanğan beinematerial. T.Asardyn joqtau oleñi. URL: <https://www.tiktok.com/@halyquni.media/photo/7560419500160486668>, (qaralğan künı: 27.10.2025).
7. Nuriman B.T. Älemdik fol'klortanudagy “Fol'klordyn tört funktsiyasy” teoriyasy, Keruen, 2021, № 3 (72), b. 49–61, DOI: [10.53871/2078-8134.2021.3-05](https://doi.org/10.53871/2078-8134.2021.3-05).
8. Betaşar / «Hantöre Aqtöreüly» kanaly. YouTube URL: https://youtu.be/5z1IP_9Iic4?si=iZfYh_sTyrFOBnb, (qaralğan künı: 27.10.2025).
9. TikTok platformasyndaғы «studio.konoha» paraqshasynda jarialanğan beinematerial. «Adai (deluxe edition by ARO)». URL: <https://www.tiktok.com/@studio.konoha/video/7533130152931347717>, (qaralğan künı: 27.10.2025).
10. Saltakova Zh.T. Postfol'klor: anyzdyq prozanyñ kiberkeñistikte taraluy, Keruen, 2023, № 3 (80), b. 151–159, DOI: [10.53871/2078-8134.2023.3-13](https://doi.org/10.53871/2078-8134.2023.3-13).
11. Flinterud G. ‘Folk’ in the Age of Algorithms: Theorizing Folklore on Social Media Platforms // Folklore. – 2023. – Vol. 134, № 4. – P. 439–461. – DOI: [10.1080/0015587X.2023.2233839](https://doi.org/10.1080/0015587X.2023.2233839).
12. Alekseevskiy M.P. Fol'klor v Internetе: traditsiya v tsifrovuyu epokhu, Zhivaya starina, 2013, № 4, s. 2–6.
13. Ekici M., Temizkan E. Polonya, Litvanya ve Belarus Tatarlarında kültürel miras, gelenek ve kimlik, Millî Folklor, 2023, pp. 17, № 135, pp. 33–45.
14. Kazinform. Internet activity grows, TikTok dominates: Key findings from Kazakhstan’s 2025 Digital Profile, 2025, URL: <https://qazinform.com/news/internet-activity-grows-tiktok-dominates-key-findings-from-kazakhstans-2025-digital-profile/>, (date of request: 27.10.2025).

ТРАНСФОРМАЦИЯ ФОЛЬКЛОРНЫХ ЖАНРОВ В МЕДИАКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

УЛЫКПАНОВА А.Ж.^{1*}, ЕКИЧИ М.²

*Улыкпанова Алия Жолдаскалиевна¹ – PhD докторант, Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, г. Ақтөбе, Казахстан.

E-mail: aliya.ulykpanova71@mail.ru, <https://orcid.org/0009-0000-3316-7112>

Екичи Метин² – PhD, профессор, Эгейский университет, г. Измир, Турция

E-mail: metin.ekici@ege.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9400-8462>

Аннотация. В статье рассматриваются процессы трансформации и репрезентации фольклорных жанров в контексте современной медиакультуры. В качестве объекта исследования выбраны жанровые образцы казахского фольклора, распространённые в социальных сетях YouTube, TikTok и Instagram. Особое внимание уделено трансформации семейно-обрядового фольклора. Цифровое наследие фольклора отражает формирование новых медийных жанров (видеофольклор, сторителлинг, челленджи и др.) в современной медиакommunikationной

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, №4 (82), желтоқсан 2025
Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences
системе. Кроме того, цифровая репрезентация музыкальных и поэтических образцов (например, синтез кюя и поэзии в видеоконтенте) свидетельствует о возрождении перформативной природы фольклора в новых форматах.

В исследовании проведён теоретический анализ понятий «цифровой фольклор», «постфольклор», «медiateкст», «репрезентация», «жанровая трансформация» с опорой на труды казахстанских и зарубежных учёных. В частности, использованы работы С.А. Каскабасова, Ж.С. Ракиш, Б.Т. Нуримана, Ж.Т. Салтаковой, М.Д. Алексеевского, Т. Бланка, Г. Флинтеруд, А. Фиадотава, Т.В. Пушкарёвой, М. Экиджи и Э. Темизкана. Результаты исследования показали, что традиционные жанры фольклора обновляются в интернет-пространстве на семиотическом и структурном уровнях, а их мультимедийное воплощение расширяет современную медиакультурную функцию фольклора.

Научная значимость исследования заключается в системном анализе трансформационных процессов фольклора в медиакультурном пространстве. Практическая ценность результатов состоит в возможности их использования в образовательном процессе, развитии медиаграмотности и популяризации национального культурного наследия. Цифровые формы репрезентации фольклора способствуют актуализации национальной культуры и её смыслов в современном обществе.

Ценность исследования заключается не только в выявлении взаимосвязи традиционного наследия и цифровых коммуникаций, но и в новом научном осмыслении медиакультурной трансформации фольклорного сознания. Полученные результаты позволяют рассматривать фольклор не как реликт прошлого, а как активно функционирующий социокультурный феномен современной интерактивной медиасреды.

Ключевые слова: фольклор, медиакультура, цифровое пространство, постфольклор, репрезентация, трансформация, жанровые изменения, контент-анализ.

TRANSFORMATION OF FOLKLORE GENRES IN THE MEDIA CULTURAL SPACE

ULYKPAANOVA A.ZH.^{1*}, EKICI M.²

*Ulykpanova Aliya Zholdaskaliyevna¹ – PhD doctoral student, K. Zhubanov Aktobe regional university, Aktobe, Kazakhstan.

E-mail: aliya.ulykpanova71@mail.ru, <https://orcid.org/0009-0000-3316-7112>

Ekici Metin² – PhD, professor, Ege University, Izmir, Turkey

E-mail: metin.ekici@ege.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9400-8462>

Abstract. The article explores the transformation and representation of folkloric genres in the context of contemporary media culture. The study focuses on genre patterns of Kazakh folklore disseminated through YouTube, TikTok, and Instagram, with special attention to the transformation of family-ritual folklore. The digital heritage of folklore reflects the emergence of new media genres – such as videofolklore, storytelling, and challenge formats – within modern media communication. Moreover, the digital representation of traditional musical and poetic forms (for instance, videos combining kyui and poetic recitation) demonstrates the revival of folklore's performative nature in media formats.

Theoretical analysis was conducted on the concepts of digital folklore, postfolklore, media text, representation, and genre transformation, based on the works of S. A. Kaskabasov, Zh. Rakys, B.T. Nuriman, Zh.T. Saltakova, M. Alekseevsky, T. Blank, G. Flinterud, A. Fiadotava, T. Pushkareva, M. Ekici, and E. Temizkan. The results show that traditional folklore genres are being renewed online on both semiotic and structural levels, while their multimodal realization expands the mediacultural function of folklore.

The scientific significance of the study lies in the systematic analysis of folklore's transformation within the media-cultural environment. Practically, the findings can be used in education, media literacy, and the promotion of national cultural heritage. Digital representations of folklore support the reinterpretation and semantic enrichment of national culture in contemporary society.

The value of the research lies in revealing the interaction between traditional heritage and digital communication and in rethinking the transformation of folkloric cognition in media culture. The findings show that folklore today functions as an active socio-cultural phenomenon within the interactive media environment.

Key words: folklore, media culture, digital space, post-folklore, representation, transformation, genre modification, content analysis.